

S PROSLAVE MEDNARODNEGA PRAZNIKA ŽENA

Proslave 1. okraja v ul. R. Manna, Pojeta Elvira Plisčanec in Jadranka Suligoj, pri klavirju Pavletičeva.

Ženske pevski zbor z Opčin nastopa v openski kino dvorani.

Balčna skupina prosvetnega društva z Opčin izvaja španski ples v openski kino dvorani.

Kvartet P. D. «I. Cankar» na proslavi v Skednju.

Družina P. D. «I. Voškon» s proske K. Kontovele igra enodejansko «Sola» v društveni dvorani na Kontovele.

Proslava 8. marca v Skednju. V prvi vrsti matere in žene borcev padlih v narodnoosvobodilni borbi.

IZ POROČILA TOV. KARDELJA NA KONGRESU LJUDSKE FRONTE FLRJ

DRŽAVA IN SOCIALIZEM

Napredne spremembe, do katerih je prišlo od leta 1948 do leta 1953, so pomembne ne le za Jugoslavijo samo, marveč tudi za razvoj socializma v svetu sploh

Za obdobje med III. in IV. kongresom Ljudske fronte je značilen vzlet trdi borbi, ki so jo morali naši narodi biti proti zunanemu agresivnemu pritisku, izredno velik napredek v razvoju socialističnih odnosov v naši deželi. Napredne spremembe, do katerih je prišlo v naši deželi v tem obdobju, so pomembne ne le za nas same, marveč tudi za razvoj socializma v svetu sploh.

Kaj je omogočilo ta napredek v našem družbenem razvoju? Kako to, da nismo bili spontani, praktičistično po tisti poti, po kateri je šel razvoj v Sovjetski zvezi in po kateri se zdaj — zaradi sovjetske hegemonije — odvija življenje v satelitskih deželah?

Razvoj proizvodnih sil

Po mojem mnenju je več vzrokov. Prvič, sorazmerno hitro smo dosegli znatne rezultate v razvoju proizvodnih sil v naši deželi, se pravi, zgradili smo trdne materialne temelje za nadaljnji razvoj socialističnih odnosov. Vzporedno s tem smo znatno dvignili tudi kulturno stopenj našega ljudstva in družbeno zavest delovnih množic. To se pravi, ustvarili smo potrebna tla, na katerih se morajo postopno razvijati socialistični odnosi v naši deželi.

Odgovornost pred delovnim ljudstvom

Drugič, po zaslugi tega, ker naša Partija ni podlegla ideološkemu pritisku moskovske birokracije, smo se temeljito in brez predsodkov udili na lastnih in tujih izkušnjah ter na vsak korak prisluhnili mišljenju delovnih množic. Ta čut nenehne odgovornosti pred množicami, kakor tudi stalno vključevanje silaherne politične akcije s pojmovanji delovnih ljudi, je globoko vcepil naši Komunistični partiji že davno pred revolucijo tovariš Tito in Partija te lastnosti nikdar ni izgubila.

Proti dogmam

Tretjič, naša borba proti agresivni protijugoslovanski akciji sovjetskih hegemonistov in proti njihovem političnemu monopolu v mednarodnem delavskem gibanju je nujno zahtevala od nas, naj preverimo celo vrsto dogem in metod, ki so bile zaradi hegemonije sovjetskih oblastnikov vsiljene mednarodnemu komunističnemu gibanju. To preverjanje se je doseglo močno razvilo v samostojno, analitično, teoretično družbeno misel pri nas in nam omogočilo, da je našo družbeno aktivnost močnejše prežlél živ revolucionarni duh marksizma, ki so mu bile v bistvu tuje vse vrste dogem in večnih resnic. Ta napredek naše teoretične družbene misli nam je omogočil jasneje določiti perspektivo notranjega političnega dela, se pravi, nadaljnje graditve socialističnih odnosov, prav tako pa tudi perspektive našega

Priitki SZ

In četrtič, pojav sovjetskega imperializma na zgodovinskem prizorišču v izrazito agresivni obliki tudi pred našimi vrati nas je prisilil, da smo globoko analizirali vzroke za degeneracijo sovjetske revolucije in za poraz socialističnih sil v Sovjetski zvezi. Ta analiza nam je pomagala, da so nam postale jasnejše nekatere izmed osnovnih zakonitosti družbenega razvoja v prehodnem obdobju od kapitalizma k socializmu kakor tudi, da ugotovimo glavne izvore tistih reakcionarnih družbenih tendenc, ki spravijo v nevarnost socialistično smer razvoja.

Sicer pa tu nismo odkrili nič novega. Marx je že pred sto leti pokazal bistvo teh procesov. Morali pa smo spet dobiti plast shem, odkritih falsifikatov, spontanih revizij in praktičističnih oblik stalinske dobe, da bi Marxova misel ponovno prišla do svojega pravega izraza.

Dovolite mi sedaj, da poskušam na kratko ponoviti osnovne načelne zaključke, ki so rezultati naših socialističnih izkušenj in razvoja naše teoretične družbene misli.

Prvo vprašanje, ki nam ga je zastavila praksa naše borbe za socializem, je vprašanje o vlogi države v graditvi socialističnih odnosov.

O vlogi države

Izkušnje iz razvoja sovjetske revolucije so pokazale, da je odkriti falsifikat Marxovih postavk o državi in diktaturi proletariata poslužil Stalinu kot glavno sredstvo za odvzem pravice delavskemu razredu, kakor tudi upostavljanje oblasti birokratske kaste. Proti Marxovi in Engelsovi teoriji o nujnosti postopnega odmiranja države, je Stalin postavil teorijo o nujnosti nenehne krepitve države. Po Stalinu lahko začne država odmirati šele takrat, ko široke delovne množice dosežejo v svoji zavesti stopnjo zavesti vladajoče avantgarde, to je v praksi, vodilnega aparata države.

Stalinova nenehna «krepitve države» - teoretičen nesmisel

Ta teorija je predvsem teoretičen nesmisel. Napredna politična odnosa znanstvena družbena misel bo vedno — v vsakem primeru pa zelo, zelo dolgo — šla pred pojmovanji širokih množic in bo zahtevala široko družbeno «avantgarde». Nesmiselno je torej, prvič, izpostaviti to avantgardo z državo, drugič pa, govoriti o dvigovanju množic na stopnjo avantgarde, kakor da je družba statični odnos, ne pa dialektično gibanje, v katerem spontane družbene težnje množice nenehno oplajajo misel najnaprednejših sil, in obrat-

no, te spet vzbujajo zavestno napredno akcijo množic. Toda to konec koncev ni bistveno. Bistveno je, da je s takimi teoretičnimi opravili Stalin v praksi zgradil najbolj centraliziran državni sistem, kar jih pozna zgodovina, da je odvzel delovnim množicam vse pravice, uničil sleherni možnost vpliva delavskega razreda na državo in gospodarsko upravo, zavril družbeni napredek, obnovil in razvil državnokapitalistične odnose z gnojnimi privilegiji vrhov birokracije, ki so vredni nekdanjih privatno kapitalističnih profitov, podpirajoč pri tem državnokapitalističnemu monopolu — po kolhozih — tudi kmetijski proizvodnjo.

Objektivni vzroki, ki so omogočili tak razvoj stvari v Sovjetski zvezi, so vsakakor predvsem v zaostalosti dežele in v velikanskih ovirah, ki jih je morala premagovati socialistična revolucija. Toda takega razvoja niso omogočili edino objektivni vzroki. Z drugimi besedami, zaostalost proizvodnih sil sama po sebi ne vodi nujno — prav k takšnim reakcionarnim državnokapitalističnim oblikam. Jasno je, da jih tu mnogokaj zavezilo tudi od živih ljudi na čelu sovjetske politike. Predaleč bi me zavedlo od nalog našega kongresa, če bi se v okviru tega referata spuščal v podrobnosti tega problema. Eno pa je gotovo: kolikor več prirodnih sredstev je potrebnih, da se obdrži družbeni sistem, toliko večja postaja nevarnost, da ta sredstva, odnosno državna sila, ki jih upravlja, postane gospodar nad družbo. Z drugimi besedami, kolikor več oblasti in nadzorstva nad ekonomskim in družbenim življenjem je koncentrirane v rokah države in njenega aparata, toliko večja je nevarnost, da bosta takšna država in njen aparat postala faktor za degeneracijo revolucije in državnokapitalistično restavracijo. Ta nevarnost je celo večja in neporedečnejša od tiste, ki jo predstavlja odkrita politična akcija razlaščenih razredov.

Zmaga nad birokratizmom

Birokratske težnje k državnokapitalističnemu monopolu pomeni torej glavno nevarnost v družbi ob prehodu iz kapitalizma v socializem. To je največja nevarnost, ki nam jo daje dosežena borba delavskega razreda za socialistične odnose. Koliko je ta težnja zakonit produkt družbenega razvoja v tem prehodnem obdobju, o tem nam govorijo tudi izkušnje zahodnih dežel, posebej Velike Britanije. Brž ko se je pojavila pomembnejša nacionalizirana industrija, že se je pojavil tako kakor spontana zahteva delavskih množic po sodelovanju v upravi tudi birokratski, državnokapitalistični odpor proti tej zahtevi. Proti temu odporu smo se borili tudi v naši deželi.

OB DEVETI OBLETNICI SMRTI Stanka Vuka in Danice Tomažič

Kaj si imela ti od mene, če nagneš se nad prazno zibko ti veter bo zanesel čipko od vdove preko lica žene

STANKO VUK

Nad mesto in morje je legel spokojni marčni večer. Vojni morja se je mešal z vonjem po resedi, borih in brinjah, ki ga je veter zanašal dol s Krasa. Ta vonj se vedno nekako vpija v dušo, da je potem polna neke sladke omame. Kot pozabljenje je nad vsem, kar teži in ti mori duha; je kot odhiti.

Morda je prav zato Stanko sklenil, da bo svojo pot v hribe odložil za nekaj dni. Prišlo je povabilo od tam in vesela sta ga bila z ženo Danico. Za to pot pa se je bil odločil že mnogo prej. Iz Daničinih pisem je slutil vsa njeno hojo na

Kras. V mislih jo je spremljal in ji pomagal skrivati zdravila in obuze. Stopal je tik nje. Ona mu je s svojim smejočim glasom pripovedovala vse tiste nadrobnosti, ki niso smele v pisma. O, ta njegova ženica. Kolikokrat je s svojim zaupnim pogledom ukanila strogo oko postave. Morala je storiti tako. Preganjala jo je misel nanj, ki je bil v ječi, misel na brata, ki so ga ubili. Včasih se mu je zdelo, da si je tudi njun delež naložila na svoja rame. Teda mu je bilo, da bi podrl debele zidove. Rušil bi jih z golimi rokami.

Potem se je nenadno vse zgodilo. Dogodilo se, si pričeli mrzlično slediti. Valovi novega časa so se vse bolj in bolj zagnjali. V same temelje so izpod-

Stanko Vuk in Danica Tomažič

jedali nasilje. Končno je bil vendarle prost. Izničila so se leta odmerjena na sodnem procesu. Spet je bil doma. Zluden je bil od zdaj nasmejni. Samo se spomin bode tiste drobne stvari, tiste bežne misli, ki jih je za zidovi lahko zaupal papirju. Skrivaj so vrnale k Danici. Ona pa je vili panje svoje sanje. Kot bi se hula, da se ji ne razpiše, je tiste njegove tanke lističe lepila v svoj dnevnik. Hvaležen je je za to. Ko se življenje umiri, se bosta včasih sklonila nad temi listi. Teda bo lepo tudi tisti neutešni, razjedajoče hrepenenje. Tada zdaj življenje orje s podvojenjo, potrjeno silo. In v tej sili je prihodnost. V pripravi za odhod v hribe so jima tedaj minevali dnevi. Bilo je treba podvrti znanje, jani stisniti roko, se z njimi pogovarjati. Preveč lošitve, preveč osamljenosti in dogledov je bilo. In samo kot odmev so prihajali tja za tiste zidove. On pa je hotel ujeti njihov ritem in se pri tem napiti ob vonju po resedi, borih in brinjah moči za delo, ki ga je čakalo.

Z Danico sta si tiste dni uređila tako, da sta prihajala v obdobje. Preselila bi se k njej ali hotelu sta ušili nekoliko toplino, ki jo daje človeku le lastni dom. Kaj ga bosta skoraj spet zapustila. Spet bo čakal nanju in spet bosta ona čakala, da se vrneta vanj. Samo tedaj ne bo jedali nasilje.

Niče ni tam šel minut. Ali ko je čez čas dvakrat reško zapelo v tečijonu, se je mati kot bi hotela ubežati temu, kar jo je bilo zagrabilo, čisto slučajno ozirala na uro. Kazalec se je bil premaknil točno za petnajst minut odkar je bil odšel Stanko. Kaj bi se v tem kratkem času moglo zgoditi? Glas hišnice, ki ga je bila sluhala po tečijonu, je bil hnenje.

Klicala jo je, naj pride takoj, nemudoma. V tem je bila hkrati groz in obup.

Hitela je navzdol po ulici. Gnana od stranske stiske, ki je bila tam v hiši, kjer stanuje njena Danica, je prečkala cesto. Noge so se ji pri tem optele, na ceste so bile težke in vendar so jo nosile dalje. Zdelo se ji je, da jo bo prišla prej bo preprečila tisto, kar se je moralo zgoditi tam, in bo očevala srečo svojemu otroku. Bil je edini, ki ji je ostal.

Policijski voz, ki je stal pred hišo, in ljudje, ki so se bili nagneti okoli njega, so jo ozdravili. Njena nepopravljiva veda se je zgodila. Tako jo je presunilo, ko se je upejala po stopnicah. Ničje je ni upravljal, kam gre. V človeški nemoci pred trpljenjem, ki jo je zadelo, so se ji umikali in pušili, da je šla dalje, ustopila v Daničino stanovanje in odprla sobna vrata.

Samo pogled. Ležala sta tam s svojo mrtavo, umorjeno mladostjo. Nad njo je plaval senca zločina, tako gosta, tako temna da je zakrila ljudi, ki so ga bili iztržili. Prišla je prepoznano. V tem strašnem spoznanju se ji je stemnilo. Nekdo jo je nezvesto potegnil od vrat.

Isti večer, ne spominjam se več, morda je bilo celo ob istem času, sva se s tovarišem Matevžem sestala nekje na drugem koncu mesta. V očišču osebovinske boja je bil tedaj na duha in srce in znal je ugovoriti v svojo osebno preprčitanost in toplino. Zaradi te topline in neke pretresljive zunanje podobnosti sem ga vedno primerjal z Gorkim.

Vselej sem že naprej razmišljala o tem, kar bom odnesla iz najinega razgovora. Pozdravil me je z novico, da dobimo skoraj na naš dom v hrih dvo nova tovarila: dr. Stanka Vuka in ženo Danico. Vsa je bilo pripravljeno, da pride z njo na pokrajinski odbor. Takrat smo živel pri nas daleč od sveta. Vzardostili smo se vsakega tovarila, ki ga je bil preganjen enoličnost. O Vuku smo vedeli, da piše neke literarne stvari. To ga je odvajalo s posebnim mikom in želeli smo si, da bi vendar že prišel.

«Ko se vrneš v hribe jih boš našla tam», mi je rekel Matevž. Po razgovoru z njim me je tišni večer ogrevala misel na Stanka in Danico. V njuni odločitvi, da gresta k nam v hribe, je bilo vendar nekaj velikega. Bilo je potrdilo našega boja.

Tudi Matevža že zdavno ni več. Z Matevžem smo izgubili človeka, ki bi nas ogreval s svojo srčno toplino, s svojo vero in pravico. S Stankom Vukom našega primorskega lirika. Skoraj vso je odnesel s seboj. Kar pa je ostalo, bi jo moral zbrati za osvetlitev njegovega pesniškega lika.

To bo dolžnost tržniških kulturnih delavcev prinašanje leto ob desetletnici njegove smrti.

MARA SAMS

ODLOMEK IZ ZOLAJEVEGA ROMANA «LURD»

Revežem ne privoščijo niti sanj o onostranstvu

ista pustolovščina: pastirici se prikaže Devica, neki glas opominja svet k pokori, iz zemlje orivne studence in čudeži osupnejo in navdušijo množice, ki so prihiteli v vedno večjih trumah.

O, tisti prvi lurski čudeži, kakšno tolažilno pomladno cvetje za srca ubogih, ki jih razjedata revščina in boze! Odravljeno oko starega Boura, otrok Bouhorts, ki je oživel v ledeni vodi, glasi, ki si šlijo, hromi, ki shodijo in toliko drugih. Blaž Maumun, Bernard Soubles, Augusta Boudes, Blaiseta Soupenne, Benedikta Cazeaux rešeni nabrušili in ljubi, vsi postanejo predmet

besnega usmiljenja, stegnala se je v pomoč nevidna roka in lečila večno rano človeštva. O, te sanje, ki jih vsak rod znova snuje po svoje, s kakšno neugodnostjo silo so poglnele na novo pri nesrečnih stromakih, kakor hitro so našle ugodna tla, pripravljena od okolice! Te stoletja morda se niso na tak način združila na enem mestu vsa dejstva, kakor tedaj v Lurdu, da zažgo skrivnostni ogenj vere.

Porajala se je nova vera in takoj so se pojavila praganja, kajti vere praganja so med mukami in napori. Kakor nekdo v Jeruzalemu, ko se je razlil glas, da pod koraki pri-

čakovane odrešenika nastaja jež, so se tudi tukaj vznevirile državne oblasti, cesarski javni tožilec, sodnik, župan in zlasti prefekt v Tarbesu. Ravno ta je bil iskren katolik, ki je izpolnjeval verske dolžnosti, in vseskozi pošten, a imel je zdravo pamet upravnega uradnika, vneto je skrbel za red in bil odločen nasprotnik fanatizma, ki rodi vstaje in verske zablude.

Kakor hitro so novo vero obdodili in jo kot prekršek preganjali po zakonu, je z neugajljivim plamenom zagorela v globini vseh src. Verniki so kljub vsemu prihajali v še večjem številu, poklekali ali daleč in hiteli pred nebosi, ki jim jih zabranili. In bolniki, ki zlasti ubogi bolniki, ki jim je barbarski odloč preprič ozdravljenje, so se vsem prepovedim nakljud zganjali tje. Se plazili skozi odprte in težke čez ovire z edino gorečo željo, da bi ukrali vodo. Kako ne! Saj tu je čudodelna voda, ki vrača slepec v vid, ravna po pohabljenosti in hipoma lajša vse boleznij. In vendar so se našli zadosti kruti ljudje, ki

so dali tako vodo pod ključ, da ne bi več zdravila revežev! Pa to je pošastno! Krik revljije je planil iz preprostitih ljudij, iz vseh teh ubogih siromakov, ki so čudeže potrebovali za vsakdanji kruh. V smislu odloka so za kršice morali sestavljati zapiskane in tako si pridobiti lahko videl bedno vrosto starih žene in hromih mož, krivih, da so župani vseh iz čudenosti življenja. Ječljaji so in ponižno prosili ter ničesar razumeli, kadar so jih presenetieli z globo. Zunanaj pa je mrmrala množica in besna jeza se naraščala proti takim oblastem, ki so tako malo dovezte za bedno na tem svetu, proti takim neumljivim gospodarjem, ki so si sami nagrabili vse bogastvo, revežem pa ne privoščijo niti sanj o onostranstvu in ne vere, da neka višina in dobrotna sila materineke skrbi zanje. Nekega turobnega jutra je trumalektni in ga jokaje rotli, naj da odprti votlino; ko so goverili, je bilo tako pomilovalna vredno, da so vsi ljudje jokali.

